

Streszczenie pracy doktorskiej:

Rola anachronii w Dziejach Apostolskich

i w II księdze de Bello Judaico Józefa Flawiusza

Niniejsza praca jest poświęcona diachronicznemu zastosowaniu narratologii w biblistyce. Dysertacja ma udowodnić, że taka metodologia i metodyka analizy jest pomocna, użyteczna i wnosi znaczny wkład w dalsze badania w ramach biblistyki – aby to udowodnić posłużono się trzema liniami argumentacji. Pierwsza wynika z analizy stosunkowo długiej i skomplikowanej historii narratologii i historii jej recepcji w biblistyce. Druga jest związana z eksperymentalną metodą analizy anachronii skonstruowaną na potrzeby podjętych badań. Trzecia z kolei to demonstracja użycia tej metody do analizy i interpretacji mniejszych fragmentów tekstu Dziejów Apostolskich i *Bellum Judaicum* Józefa Flawiusza, która wskazuje zarówno na silne, jak i słabe strony stosowania tego sposobu narratologicznej analizy anachronii. Dysertacja składa się z czterech rozdziałów i zakończenia.

Rozdział pierwszy jest poświęcony historii narratologii, z której jasno wynika, że nie można mówić o narratologii w liczbie pojedynczej ze względu na złożoność i różnorodność narratologicznych metodologii. Wielość narratologii (l.mn.) jest najlepiej widoczna w trakcie przedstawiania jej historii, poczynając od proto-narratologii, przez narratologie okresu dominacji strukturalizmu, aż do postsstrukturalistycznych narratologii i współczesnych trendów jej rozwoju, jak recepcja badań kognitywistycznych czy diachronicznej narratologii M. Fludernik. Pod uwagę wzięto różne konteksty kształtowania się narratologii, jak Anglia, Stany Zjednoczone Ameryki, Niemcy i Francja. Istotnym elementem rozdziału pierwszego jest analiza historii recepcji narratologii w biblistyce, która została rozpatrzona wg obszarów językowych – anglo-, niemiecko-, francusko- i polskojęzycznego. Stosowaniu narratologii w biblistyce od samego początku towarzyszy pluralizm metodologiczno-metodyczny, który niesie ze sobą zarówno otwartość postawy badawczej wobec analizowanych zjawisk tekstowych, jak i pewne niebezpieczeństwa w sytuacji braku niezbędnej refleksji metodologicznej i precyzji w stosowaniu pojęć. Rozdział pierwszy kończy przytoczenie wybranych przykładów recepcji narratologii w filologii klasycznej, która wydaje się w sposób bardziej uświadomiony metodologicznie

G. Olek

stosować tę nowożytną metodę analizy na tekstach starożytnych. Perspektywa wybranych filologów klasycznych, jak np. I.J.F. de Jong na narratologię odgrywa w niniejszej dysertacji istotną rolę.

Rozdział drugi jest poświęcony historii badań nad Dz i *Bellum Judaicum*, ponieważ dla wielu analizy narratologicznych zwyczajem stało się pomijanie wyników badań „klasycznymi” metodami historyczno-filologicznymi. Po zreferowaniu ważniejszych etapów historii badań i metanarracji im towarzyszących, podjęto tradycyjne kwestie analizy dzieła, jak krytyka tekstu Dz i *BJ*, analizy języka i stylu, pytanie o gatunek literacki, autorstwo, datę powstania, adresatów, teologię i in. Zwrócono również uwagę na to, w jakich kwestiach tradycyjnych badań nad księgami perspektywa narratologii diachronicznej mogłaby wnieść istotny wkład w dalsze badania i poszerzyć perspektywę analiz historyczno-filologicznych. W dalszej części rozdziału drugiego uwzględniono istniejące analizy narratologiczne obu ksiąg – w przypadku Dz jest to wybór ważniejszych prac temu poświęconych. Porównanie obu dzieł stanowi zakończenie rozdziału, wykazując, że podjęcie analizy anachronii w Dz i *BJ* II można uzasadnić szeregiem podobieństw pomiędzy dziełami, chociaż wymieniono również istotne ograniczenia podjętej analizy porównawczej.

Rozdział trzeci stanowi próbę skonstruowania właściwej metody do analizy anachronii i określenia ich roli w dziełach hellenistycznej historiografii, za jakie uznano Dz i *BJ*. Podstawę dla stworzonego w pracy modelu stanowi metodyka G. Genette’a, która łączy w sobie precyzję metodologiczną i otwartość metodyczną. Zostanie ona skorygowana przez wkład w rozwój narratologii takich badaczy, jak M. Bal, S. Lahn i J.C. Meister, W. Schmid. Anachroniami nazywa się te segmenty opowiadania, które przerywają, domyślnie istniejący, chronologiczny porządek wydarzeń, powracając do tego, co wydarzyło się wcześniej (analepsy), albo zapowiadając to, co dopiero nastąpi (prolepsy). Metodyka analizy anachronii bazuje na rozróżnieniach Genette’a, poszerzonych o metody analizy E. Lämmerta (stopień pewności proleps) i uwzględnienie wykorzystania anachronii do koordynacji wątków fabuły (T. Zieliński), nazywanego *simullepsą*. Narratologia w rozumieniu niniejszej pracy jest skoncentrowana na deskrypcji narracji, jej mechanizmów i specyfiki. Stosowanie narratologii do samej interpretacji opowiadań, co nierzadko się zdarza, jest traktowane w niniejszej pracy jako nadużycie i aby się przed nim przestrzec, analiza narracji będzie odróżniona od interpretacji. W rozdziale trzecim uwzględniono również charakter starożytnego języka greckiego w świetle najnowszych badań nad aspektualnością i temporalnością w starożytnej grece. Dziwi dosyć powszechne abstrahowanie od charakteru medium opowiadania, jakim w tym wypadku jest starożytny

język grecki. Ostatnią częścią rozdziału jest stworzenie na potrzeby analiz tekstów eksperymentalnego, otwartego katalogu ról, które mogą spełniać w narracji anachronie.

Rozdział czwarty został podzielony na trzy części – pierwsza i druga część są analizami wybranych tekstów z Dz i BJ II oraz podsumowaniu wyników tych badań. Z każdego dzieła wybrano po dwanaście fragmentów, przede wszystkim mniejszych tekstów z głównych sekwencji narracyjnych analizowanych ksiąg. Każdy z tekstów analizowano najpierw pod kątem przynależności do odpowiedniego poziomu opowiadania, następnie dokonywano analizę i interpretację czasownikowych oraz odczasownikowych części mowy w wybranym fragmencie oraz przetłumaczono go na język polski. Następnym krokiem była analiza anachronii wg stworzonego modelu. Ostatni etap stanowiła interpretacja możliwych ról spełnianych przez daną anachronię – w części przypadków dostrzeżono wieloaspektowość i złożoność anachronii. W niektórych przypadkach określania roli anachronii pomocne okazało się odniesienie do najnowszych badań nad analizowanymi księgami, jak rozumienie narracji o wniebowzięciu jako sygnału o toczeniu się narracji na dwóch płaszczyznach, teorię światów alternatywnych/równoległych w przypadku *modus irrealis* czy też dostrzeżenie subtelnej krytyki Flawiuszów w BJ. Porównanie analiz anachronii i ich ról w Dz i BJ II wykazało, że spełniają wiele funkcji i chociaż baza analizowanych tekstów nie może być reprezentatywna dla całości zjawiska anachronii w analizowanych księgach, to można było zauważyć wiele podobieństw i różnic w sposobach wykorzystania anachronii w obu dziełach. W Dz anachronie występują przeważnie w powiązaniu z postaciami z narracji, natomiast w BJ II przynależą najczęściej do płaszczyzny opowiadania narratora i jego komentarzy w narracji. Dla narracji Dz charakterystyczne są cytaty i nawiązania do natchnionych pism Izraela (określenie ST wydaje się być dla okresu I w. n.e. anachronizmem), które wymykają się prostej kategoryzacji wg użytego modelu, a w BJ II w zasadzie nie występują. W BJ II odnaleziono więcej anachronii, które służą kształtowaniu dramatyzmu narracji i zapowiadają przyszłe wydarzenia w opowiadaniu. W obu księgach anachronie przyczyniają się do koherencji i spójności opowiadania, do *suspensu* i do ukazania sił stojących za wydarzeniami, jak Bóg czy Opatrzność. Deskrypcyjna część analizy okazała się utrudniona ze względu na nietypowy charakter wielu anachronii – zwłaszcza model Genette’a wydaje się użyteczny wyłącznie w przypadku prostych anachronii. Metoda analizy okazała się dobrze skonstruowana, a otwarty katalog funkcji pozwalał na dostrzeżenie wieloaspektowości i wielopłaszczyznowości niektórych anachronii oraz ich intertekstualnego charakteru. Szczególnie użyteczny okazał się katalog ról proleps J. Pigionia, który choć wymaga refleksji metodologicznej i dopracowania, to celnie ujmuje wiele ról proleps w narracji.

Praca doktorska *Rola anachronii w Dz i w II księdze de Bello Judaico Józefa Flawiusza* udowadnia, że właściwe i świadome korzystanie z narratologii w celu badania tekstów starożytnych może wnieść istotny wkład w rozumienie tych opowiadań i sposobu ich funkcjonowania. Opracowanie historii narratologii, recepcji metody w biblistyce oraz uporządkowanie modeli i terminologii narratologicznych stanowi wkład niniejszej pracy w polski dyskurs narratologiczny w biblistyce. Opracowana metodyka badań, która dostrzega i docenia efekty badań historyczno-filologicznych w biblistyce, stara się dostosować metody do specyfiki analizowanego tekstu, jak i jest otwarta na nowsze tendencje rozwoju badań narratologicznych stanowi przyczynek do dokonania refleksji nad stosowaniem tej metody analizy opowiadań w biblistyce. Dwadzieścia cztery teksty nie mogły oddać złożoności i wieloaspektowości anachronii w Dz i BJ II, ale stanowiły wystarczający zbiór do zbadania i ewaluacji stworzonej metodologii i metodyki badań oraz do wykazania potencjału narratologii diachronicznej w biblistyce. Wprowadzenie narratologii diachronicznej do biblistyki w odpowiedzialny sposób wymaga kontynuacji badań podjętych w niniejszej pracy, która wykazała tkwiący w niej potencjał dla analizy i interpretacji starożytnych narracji.

ks. Grzegorz Olsz

Grzegorz Olek

Dissertation abstract:

The Doctoral Dissertation *The Role of the Anachronies in the Acts of the Apostles and in the II Book de Bello Judaico Flavius' Josephus'* is mainly concerned about the use of narratological analysis in the field of Biblical Studies in a diachronical way. To prove that such a perspective is helpful and convincing there are three main lines of argumentation in the work. First argument comes from the long and complicated history of narration and its reception in the Biblical Studies. The second one comes from experimental method of analysis, that was crafted for the needs of this work. The Third one comes from the comparative analysis of small texts from Acts and *Bellum Judaicum*, and it shows what are the advantages and disadvantages of this way of conducting the narratological analysis of anachronies. The Dissertation consists of four chapters and conclusions.

In the first chapter, the history of narratology is the main point of interest, and it has shown that it is not possible anymore to think about narratology as a single unit, because of complexity and variety of narratological methodologies. The diversity of narratology is the conclusion from the survey of the history of this method from proto-narratologies, through narratologies in the age of structuralism, to poststructural narratologies and contemporary developments, like cognitive trends in narratology and M. Fluderniks diachronical narratology. The different contexts of the historical development of narratology were taken into account. The history of England and United States, Germany and France were introduced and evaluated. There were also different receptions of narratological methods in the Biblical Studies, which are introduced and analysed. The last part of the first chapter introduces the narratological practice in the field of the Classical Studies. In the course of the analysis the narratological approach taken in the Classical Studies showed to be the most reasonable.

The second chapter is dedicated to the history of the research on the Acts of the Apostles and on *Bellum Judaicum*, because it is common for narratological studies to neglect the results of "classical" approaches to study these works. After the history the classical topics of analysis are introduced, like textual criticism of the texts, the analysis of style and language, literary genre, author, date, audience, theology etc. The whole survey was accompanied by narratological perspective to show where and how could the diachronical narratology be helpful to enlarge and to deepen the existing historical-philological studies of these books. Existing narratological studies of the books are introduced and evaluated. The comparison of the Acts of

the Apostles and the second book of *Bellum Judaicum* in the light of the survey of the scholarship shows that the comparative analysis of both works is well-grounded, though there are some important obstacles.

The third chapter is an attempt to craft a proper narratological method to examine the role of anachronies in both of the analysed books. The narratological method of analysis of G. Genette proves to be the wellgrounded one and it is changed due to criticism from M. Bal, S. Lahn and C. Meister and W. Schmid. The anachrony is the break with hypothetically existing chronological order of events in the story. There are two main directions of anachronies – to the past (analepsis) and to the future (prolepsis). The model of analysis of anachronies is based on the terms coined by Genette, but with some changes, like the extent of certainty of prolepsis from E. Lämmert and the possibility to use anachrony to introduce co-occurrence (simullepsis). Narratology viewed in this work is mainly concerned about the description of narration, its mechanisms and nature. The common use of narratology to interpret narrations is misuse of the method – in order to avoid such an approach it is strictly differentiated between the descriptive part of analysis and the interpretative, which can be multifaceted. The specific of the Ancient Greek language in the light of the contemporary research on aspectual and temporal meaning of the Greek verb is taken into consideration. The last part of the third chapter constructs an open catalogue of possible roles of anachronies, that will be used in the course of the experimental analysis of the texts.

The fourth chapter is divided in three parts. The first and second part are the introduction of conducted analysis of the texts from Acts and the second book of *Bellum Judaicum*. The twelve texts from each book were chosen, mainly short examples from the important parts of books. All texts were analysed from the point of levels of narration, then of the interpretation of greek verbs and translated into polish. Afterwards come the point of narratological analysis of each anachrony due to the prepared model of analysis. The last point of the examination was the consideration about the possible roles of each anachrony and in many instances it was obvious that anachronies can fulfill many roles. In some examples it was very helpful to take into consideration the contemporary research to explain the possible role of anachrony, such as ascension narrative as indication of two plains of narration in Acts, possible-worlds theory in case of *modus irrealis* or the subtle criticism of Flavians in Bellum. The comparison of the analysis and roles of anachronies in Acts and *Bellum* showed, that they fulfill a lot of functions and such a small base of texts couldn't do justice to these diversity, though it was possible to see many similarities and differences between the use of anachrony by both authors. In Acts the anachronies appear mainly in the connection with the figures and speeches, in *Bellum* they

belong mainly to the level of narrator and his commentaries. The special anachronies in Acts are the quotations from the inspired books of Israel (OT as term is an anachrony in this case), that cannot be found in *Bellum*. In *Bellum* we find much more anachronies, that should shape the dramatic course of action and foreshadow the coming events. In both books the anachronies contribute to the coherence of narration, to the *suspense* and to show forces behind the events, like God or Divine Providence. The Descriptive part of the analysis showed up to be difficult because of untypical character of anachronies. The method used in the analysis showed to be well constructed and the open catalogue of functions was useful especially in case of complicated, multifaceted anachronies, to show many connections and intertextual references.

The Role of the Anachronies in the Acts of the Apostles and in the II Book de Bello Judaico Flavius 'Josephus' shows, that proper and conscious use of narratology is to examine the ancient texts can contribute to our understanding of these narrations and how do they function. The twenty-four texts could not do the justice to the complexity of anachronies in narration of Acts and *Bellum*, but it was enough to examine and review the constructed methodology and to show how promising and important is the field of diachronical analysis of narration in the field of Biblical Studies. In order to establish the diachronical narratology approached in a well-grounded way in Biblical Studies, is to continue the researches and examinations that were taken in the course of this dissertation.

